

Alina Grynia

Uniwersytet w Białymstoku
Wydział Ekonomiczno-Informatyczny w Wilnie

Pozycja konkurencyjna Litwy w wymianie towarowej z krajami pozaunijnymi

Celem artykułu jest ocena pozycji konkurencyjnej Litwy w wymianie towarowej z krajami spoza UE w latach 2005–2016. Analizę przeprowadzono w oparciu o trzy mierniki pozycji w międzynarodowej wymianie towarowej: wskaźnik relatywnej komparatywnej przewagi eksportu, wskaźnik pokrycia importu eksportem oraz intensywności handlu wewnątrzgałęziowego. Indykatory zostały oszacowane na poziomie sekcji towarowych według Standardowej Klasyfikacji Handlu Międzynarodowego SITC. W analizie wykorzystano dane pochodzące z Departamentu Statystyki Litwy oraz Eurostatu. Z przeprowadzonego badania wynika, że słabą pozycję konkurencyjną w wymianie towarowej z krajami trzecimi Litwa zajmuje tylko w dwóch grupach towarowych – surowców i paliw mineralnych.

Słowa kluczowe: handel zagraniczny, handel z krajami trzecimi, wskaźniki pozycji konkurencyjnej w handlu, Litwa

Klasyfikacja JEL: F14, F15

The competitive position of Lithuanian trade in goods with non-EU countries

The aim of the paper was to assess the competitiveness of Lithuanian trade with non-EU countries during the years 2005–2016. This assessment was based on three outcome measures determining the position of a country in foreign trade: revealed comparative advantage, import coverage, and the intensity of intra-industry trade. Indicators were estimated for all commodity sections. The analysis used data from the Lithuanian Statistics Department and Eurostat. The study shows that Lithuania has a weak competitive position in trade with third countries only in two groups of commodities: raw materials and mineral fuels.

Keywords: foreign trade, extra-EU trade, competitiveness position indicators in foreign trade, Lithuania

JEL classification: F14, F15

Wprowadzenie

Gospodarki krajów bałtyckich (Litwy, Łotwy i Estonii) zalicza się do małych otwartych gospodarek, ponieważ ważną rolę w pobudzaniu ich wzrostu odgrywa handel zagraniczny. Z szacunków Eurostatu wynika, iż udział eksportu dóbr i usług w PKB Litwy jest relatywnie wysoki w porównaniu z pozostałymi krajami UE, z wyraźną tendencją wzrostową. W 2005 r. jego wartość stanowiła nieco ponad połowę wartości PKB, tymczasem w 2017 r. ponad 81% PKB generowały wpływy z eksportu dóbr i usług [Eurostat, 2018]. Co więcej, w okresie kryzysu gospodarczego eksport towarów i usług pozostawał jednym z istotnych czynników odpowiedzialnych za stosunkowo szybki powrót gospodarki na ścieżkę wzrostu gospodarczego.

Przystąpienie Litwy do Unii Europejskiej istotnie zmieniło warunki prowadzenia wymiany handlowej zarówno w odniesieniu do tzw. wymiany wewnątrzspółnotowej (*intra trade*), jak i handlu z krajami spoza ugrupowania (*extra trade*). W literaturze z zakresu teorii integracji gospodarczej wymienia się wiele korzyści wynikających z likwidacji barier w przepływie towarów, usług, siły roboczej i kapitału. Akcentuje się, iż wprowadzenie wolnego handlu prowadzi do powstawania dwóch efektów: kreacji i przesunięcia handlu [Barcz, Kawecka-Wyrzykowska, Michałowska-Gorywoda, 2016; Mucha-Leszko, 2012]. Zniesienie ceł w wymianie między krajami ugrupowania oraz stosowanie wspólnej taryfy celnej w wymianie z krajami trzecimi skutkują wzrostem strumieni handlu *intra trade* i zmianą kierunków importu. W tym przypadku import z krajów spoza ugrupowania jest zastępowany importem od innych krajów członkowskich.

Z pewnością swobodny przepływ towarów i usług przyczynił się do intensyfikacji obrotów handlowych Litwy z krajami UE, ale jednocześnie stał się nowym wyzwaniem dla producentów krajowych, którzy zmuszeni zostali do podjęcia walki o utrzymanie udziału rynkowego w eksporcie na rynek UE i na rynek pozaunijny. W konsekwencji konkurencja w handlu zagranicznym zaczęła odgrywać zasadniczą rolę, a rynek międzynarodowy stał się miejscem rywalizacji o uzyskanie jak największych korzyści [Bożyk, Misala, Puławski, 2002]. Konkurencyjność handlową można identyfikować jako zdolność do osiągnięcia jak największych korzyści w międzynarodowym podziale pracy [Nehring, 2007, s. 51]. Rezultatem procesu konkurowania jest pozycja konkurencyjna, tj. konkurencyjność w sensie atrybutowym. Ogólnie rzecz ujmując, pozycja konkurencyjna jest wynikiem zastosowania pewnej strategii konkurencyjnej wobec określonego potencjału konkurencyjnego (zestawu zasobów) [Gorynia, Łażniewska, 2008]. Tymczasem w odniesieniu do handlu zagranicznego pozycja konkurencyjna jest rozumiana jako stan oraz zmiana udziałów danego kraju w handlu międzynarodowym towarami i usługami, a także zmiana struktury tych obrotów [Misala,

2011]. W przypadku, gdy kraj zwiększa swój udział w eksporcie towarów i usług, mówi się o wzmocnieniu jego pozycji konkurencyjnej. Osiągnięta pozycja konkurencyjna świadczy o zdolności poszczególnych przedsiębiorstw czy sektorów do konkurowania na rynkach zagranicznych.

Do pomiaru konkurencyjności jako zjawiska wieloaspektowego stosuje się wiele różnorodnych mierników. Konkurencyjność handlową kraju najczęściej ocenia się za pomocą wskaźnika ujawnionej przewagi komparatywnej czy wskaźników intensywności handlu wewnątrzgałęziowego [Balassa, 1965; Molendowski, Polan, 2015].

Celem opracowania jest ocena pozycji konkurencyjnej Litwy w wymianie towarowej z krajami spoza Unii Europejskiej. Tak określony cel wyznaczył zakres problemowy artykułu, który składa się z trzech części. W pierwszej została przedstawiona zastosowana metoda badawcza, kolejne dwie poświęcono analizie empirycznej. Na początku dokonano oceny litewskiego handlu towarowego *extra trade* w zakresie wartości obrotów, udziału największych partnerów, struktury towarowej eksportu i importu. W kolejnej części określono pozycję konkurencyjną Litwy w handlu z krajami trzecimi na podstawie obliczonych mierników ilościowych. Badaniem objęto lata 2005–2016, czyli okres po wejściu Litwy do UE. Do obliczeń wykorzystano dane z Departamentu Statystyki Litwy oraz Eurostatu.

1. Metodologia badań

Do określenia pozycji Litwy w wymianie towarowej z krajami trzecimi wykorzystano trzy mierniki wynikowe [Jagiello, 2014]: wskaźnik ujawnionych przewag komparatywnych – RCA (*Revealed Comparative Advantage*), pokrycia importu eksportem – TC (*Trade Coverage*) i wskaźnik intensywności handlu wewnątrzgałęziowego – IIT (*Intra-Industry Trade*).

Najczęściej wykorzystywanym miernikiem jest wskaźnik RCA, pozwalający ocenić istnienie relatywnych przewag w eksporcie, inaczej nazywany indeksem Balassy. Do obliczeń zastosowano jego zmodyfikowaną wersję, obliczoną metodą logarytmiczną:

$$RCA = \ln \left(\frac{x_y^K}{m_y^K} / \frac{X_j^K}{M_j^K} \right) \quad [1]$$

gdzie:

x_y^K (m_y^K) – eksport (import) sektora y z (do) kraju K do (z) grupy krajów j ,

X_j^K (M_j^K) – całkowity eksport (import) kraju K do (z) grupy krajów j .

Wartość wskaźnika RCA wyższa od zera wskazuje na występowanie przewagi komparatywnej względem rynku odniesienia (krajów trzecich). Z kolei wartość RCA mniejsza od zera oznacza brak przewagi względnej dla analizowanej grupy towarowej.

Kolejnym indykatorem, który może wskazać na specjalizację Litwy w eksporcie, jest wskaźnik pokrycia importu eksportem – TC. Określa on relację wartości eksportu do wartości importu w danej grupie towarowej:

$$TC = \frac{X_{ij}}{M_{ij}} \quad [2]$$

gdzie:

X_{ij} (M_{ij}) – eksport (import) i -tej grupy towarów do (z) j -tej grupy krajów.

Wartość wskaźnika powyżej 1 oznacza specjalizację i konkurencyjność danej grupy towarowej, a wartość TC poniżej 1 oznacza deficyt w obrotach handlowych i słabą pozycję konkurencyjną na rynkach zagranicznych.

Ponadto do określenia międzynarodowej pozycji konkurencyjnej Litwy obliczono wskaźniki intensywności handlu wewnątrzgałęziowego IIT, tzw. indeks Grubela-Lloyda, obliczany na podstawie bilateralnych strumieni handlu:

$$IIT^K = \left[1 - \frac{\sum_i |X_i^K - M_i^K|}{\sum_i (X_i^K + M_i^K)} \right] \quad [3]$$

gdzie:

X_i^K (M_i^K) – eksport (import) sektora i z (do) kraju K .

Wskaźnik ten przyjmuje wartości z przedziału $[0;1]$; im wartość wskaźnika jest bliższa 1, tym większe znaczenie wymiany wewnątrzgałęziowej w obrotach handlowych badanego kraju.

2. Rola handlu zagranicznego z krajami trzecimi w obrotach towarowych Litwy

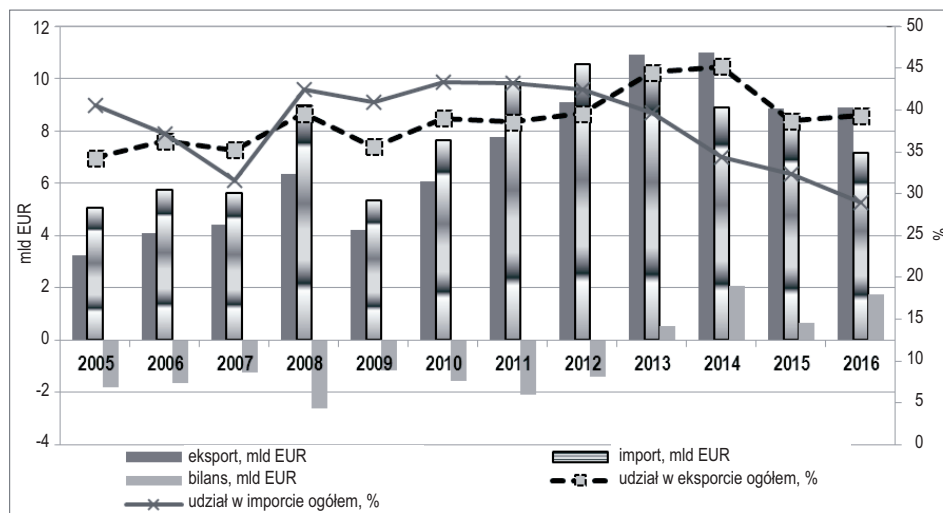
Z danych Departamentu Statystyki Litwy (DSL) wynika, iż w analizowanym okresie wartość eksportu i importu do krajów spoza UE systematycznie wzrastała za wyjątkiem 2009 r., z przewagą dla eksportu. Jego wartość w latach 2005–2016 wzrosła 2,7 raza, a importu – 1,4. Średnioroczne tempo wzrostu eksportu przekraczało 12%. Tym niemniej znaczenie tej grupy krajów w wymianie handlowej Litwy jest znacznie mniejsze niż krajów unijnych. Średni udział krajów trzecich w eksporcie w analizowanym okresie kształtował się na poziomie 39%.

Tabela 1. Obroty towarowe handlu zagranicznego Litwy z krajami trzecimi w latach 2005–2016

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Wyszczególnienie												
Eksport (w mld EUR)	3,25	4,09	4,40	6,37	4,21	6,09	7,78	9,12	10,93	11,00	8,86	8,89
Udział w eksporcie ogółem (w %)	34,30	36,30	35,20	39,60	35,60	39,00	38,60	39,60	44,50	45,20	38,70	39,30
Import (w mld EUR)	5,06	5,74	5,63	8,97	5,36	7,66	9,87	10,54	10,40	8,91	8,20	7,16
Udział w imporcie ogółem (w %)	40,50	37,20	31,60	42,40	40,90	43,40	43,20	42,40	39,70	34,40	32,30	29,00
Bilans (w mld EUR)	-1,81	-1,65	-1,23	-2,6	-1,15	-1,57	-2,09	-1,42	0,53	2,09	0,66	1,73

Źródło: [DSL, 2017].

Przeważająca część litewskich towarów jest sprzedawana na rynkach krajów Wspólnoty Niepodległych Państw (WNP) – średnio ponad 25% eksportu *extra trade*. Na pozostałe kraje przypadało blisko 14% eksportu Litwy na rynek pozaunijny. W latach 2005–2016 znaczenie krajów trzecich w eksporcie wzrosło o 5 p.p., tymczasem kraje zrzeszone w WNP zwiększyły swój udział tylko o 1,5 p.p.

Rysunek 1. Wyniki wymiany handlowej Litwy z krajami trzecimi

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z tabeli 1.

Pomimo spadku udziału krajów WNP Rosja pozostaje głównym partnerem Litwy w wymianie pozaunijnej. Dotyczy to zarówno eksportu, jak i importu. Udział tego kraju w eksporcie Litwy do krajów trzecich wzrósł w analizowanym okresie z 30,5% do 34,3%. Jednakże w ostatnich dwóch latach (2015 i 2016) udział Rosji znacznie się zmniejszył (do 13,5% ogólnego eksportu Litwy), przede wszystkim w wyniku zastosowanych ograniczeń w handlu z tym krajem.

Kolejnymi ważnymi partnerami handlowymi Litwy są Stany Zjednoczone oraz Białoruś. Na amerykański rynek trafiło ponad 13% litewskich towarów sprzedanych poza rynkiem UE w 2016 r., a na białoruski blisko 10%. Na skutek ograniczenia wymiany z Rosją znaczenie tych rynków istotnie wzrosło w ostatnich latach. Na wymienione trzy rynki w 2016 r. przypadało ponad 57% eksportu Litwy do krajów trzecich. Kolejne 15% wywożonych towarów trafia do Norwegii, Ukrainy oraz Kanady. Przedstawione informacje wskazują na znaczącą koncentrację eksportu – na wymienione rynki co roku wywozi się ponad 72% litewskich towarów *extra trade*.

Podobnie sytuacja kształtowała się w imporcie – średnio w analizowanym okresie kraje trzecie partycypowały w 38% sprowadzanych do kraju towarów.

Jednakże ich udział znacznie się skurczył (o 11,7 p.p.) w ciągu 11 lat (rys. 1). Ponad 29% importu *extra trade* pochodziło z krajów WNP, których udział w tym okresie zmniejszył się o 13 p.p. Tymczasem pozostałe kraje obsługiwały blisko 9% importu, a ich udział wzrósł o 1,3 p.p. Należy odnotować, iż szczególnie w ostatnich latach badanego okresu (2015, 2016) uwidoczniła się tendencja spadku udziału krajów WNP, szczególnie Rosji, na korzyść pozostałych krajów: Chin, Norwegii, USA i Kanady. Z Rosji Litwa importowała ok. 69% towarów *extra UE* w 2005 r. i 48% w 2016 r., znaczenie tego kraju zmalało zatem o 21 p.p., czyli relatywnie znacznie.

W ostatnich czterech latach (2013–2016) wzrost eksportu *extra trade* i spadek importu skutkował dodatnim bilansem handlowym. W tym okresie wymiana handlowa z krajami trzecimi w istotnym stopniu przyczyniła się do zmniejszenia ujemnego salda wymiany towarowej Litwy, szczególnie w latach 2014 i 2016 (tab. 1).

3. Eksport i import *extra UE* według grup towarowych

Wymiana towarowa Litwy z krajami trzecimi została przedstawiona w tabeli 2 według klasyfikacji SITC. Aby określić najważniejsze działy eksportu i importu Litwy w wymianie pozaunijnej oraz prześledzić dynamikę ich zmian w obrębie każdej grupy towarowej, do porównania wzięto wynik dla pierwszego i ostatniego roku badanego okresu, obliczono udział w ogólnym eksporcie/importie Litwy *extra trade* oraz wskazano kierunek zmian.

W eksporcie do krajów trzecich dominują trzy sekcje: maszyny, urządzenia i sprzęt transportowy (SITC 7), żywność, napoje i wyroby tytoniowe (SITC 0–1) oraz towary gdzie indziej niesklasyfikowane (SITC 9). Przeciętnie 91% produktów sklasyfikowanych w sekcji SITC 9 oraz 57% maszyn i urządzeń eksportuje się na rynki krajów spoza UE. W obu grupach towarowych wartość eksportu w latach 2005–2016 wzrastała, jednak udział sekcji SITC 7 skurczył się o 1,8 p.p. W przypadku sekcji SITC 0–1 eksport *extra UE* stanowił ok. 40% eksportu w ramach tej sekcji. Odnotować należy, iż w badanym okresie zarówno wartość eksportu, jak i udział tych towarów istotnie wzrósł.

Tymczasem towary przemysłowe (SITC 6–8), paliwa mineralne (SITC 3) oraz chemikalia i produkty pokrewne (SITC 5) mają podobne znaczenie w eksporcie Litwy do krajów trzecich. Przeciętnie blisko 36% towarów przemysłowych, 33% paliw mineralnych oraz 31% chemikaliów sprzedaje się co roku na rynkach krajów pozaunijnych. We wszystkich wymienionych grupach towarowych w analizowanych latach nastąpił zarówno wzrost wartości eksportu, jak i udziału, najbardziej znaczący w przypadku towarów przemysłowych (14,1 p.p.) oraz paliw mineralnych (10,4 p.p.). Z kolei najmniejsze znaczenie w eksporcie do krajów trzecich ma grupa towarowa SITC 2–4, której udział wynosił średnio 25%.

Tabela 2. Eksport i import Litwy w wymianie towarowej z krajami trzecimi według nomenklatury SITC (w mln EUR, w %)

Sekcje	Wyszczególnienie	2005	2016	Średni udział 2005–2016 (w %), zmiana (p.p.)
SITC 0–1	Eksport	310,2	1284,0	39,9 ▲ o 5,3 p.p.
	Import	213,9	490,3	16,2 ▼ o 6,2 p.p.
	Bilans	96,3	793,7	dodatni, tendencja ▲
SITC 2–4	Eksport	153,3	405,7	25,1 ▲ o 3,8 p.p.
	Import	252,3	528,9	50,5 ▼ o 7,1 p.p.
	Bilans	-99,0	-123,2	ujemny, tendencja ▲
SITC 3	Eksport	984,0	1566,9	33,3 ▲ o 10,4 p.p.
	Import	2994,2	3480,5	93,2 ▼ o 14,6 p.p.
	Bilans	-2010,2	-1913,6	ujemny, tendencja ▼
SITC 5	Eksport	277,1	1167,6	30,8 ▲ o 0,1 p.p.
	Import	267,1	746,5	17,9 ▲ o 0,7 p.p.
	Bilans	10,0	421,1	dodatni, tendencja ▲
SITC 7	Eksport	964,5	2050,6	57,3 ▼ o 1,8 p.p.
	Import	712,5	705,4	14,3 ▼ o 8,9 p.p.
	Bilans	252,0	1345,2	dodatni, tendencja ▲
SITC 6–8	Eksport	561,9	2394,2	35,8 ▲ o 14,1 p.p.
	Import	579,1	1207,6	20,6 ▲ o 0,8 p.p.
	Bilans	-17,2	1186,6	dodatni, tendencja ▲
SITC 9	Eksport	1,8	16,9	90,7 ▲ o 1,7 p.p.
	Import	41,4	0,9	33,2 ▼ o 88,0 p.p.
	Bilans	-39,6	16,0	dodatni, tendencja ▲

W ramach SITC wyszczególnia się następujące sekcje:

SITC 0–1 – żywność, napoje i wyroby tytoniowe

SITC 2–4 – surowce niejadalne z wyjątkiem paliw

SITC 3 – paliwa mineralne, oleje, smary i materiały pokrewne

SITC 5 – chemikalia i produkty pokrewne

SITC 6–8 – inne towary przemysłowe

SITC 7 – maszyny, urządzenia i sprzęt transportowy

SITC 9 – towary gdzie indziej nie wymienione

Źródło: [DSL, 2017].

Największe znaczenie w imporcie Litwy *extra* UE mają dwie grupy towarowe – paliwa mineralne (SITC 3) oraz surowce niejadalne (SITC 2–4). Ponad 93% paliw mineralnych importuje się na Litwę z krajów trzecich, przeważnie z Rosji. W ramach dywersyfikacji dostaw importowanych paliw Litwa podjęła działania skierowane na zmniejszenie uzależnienia od dostaw z Rosji, co skutkuje pewnymi zmianami w strukturze importu. W badanym okresie odnotowano spadek udziału tej grupy towarowej o 14,6 p.p., co można tłumaczyć wzrostem znaczenia importu paliw z krajów członkowskich UE. Tymczasem udział surowców nieja-

dalnych jest już znacznie niższy – przeciętnie 50% importu towarów zaliczonych do sekcji SITC 2–4 napływa do Litwy z krajów trzecich. Podobnie jak w przypadku paliw udział surowców pochodzących z krajów trzecich w analizowanym okresie obniżył się o 7,1 p.p.

Bardzo znaczący spadek udziału miał miejsce także w obrębie grupy towarowej SITC 9 – jej średni udział w imporcie kształtował się na poziomie 33%. Istotne znaczenie w imporcie z krajów trzecich odgrywają również towary przemysłowe sklasyfikowane w sekcji SITC 6–8 – ponad 21% tych towarów pochodzi z krajów trzecich, z tendencją wzrostową. Pozostałe trzy sekcje towarowe – SITC 5 (chemikalia i produkty pokrewne), SITC 0–1 (żywność i napoje) oraz SITC 7 (maszyny i urządzenia) – w imporcie Litwy z krajów trzecich miały mniejsze znaczenie, a ich udział kształtował się na poziomie 14–18%. Tylko w przypadku SITC 5 odnotowano wzrost udziału.

4. Ocena konkurencyjności Litwy w handlu z krajami pozaunijnymi

Ocenę pozycji konkurencyjnej Litwy w wymianie towarowej z krajami trzecimi, wyrażoną za pomocą indeksu relatywnej komparatywnej przewagi eksportu RCA, przedstawiono w tabeli 3. W celu dokonania kompleksowej oceny pozycji konkurencyjnej poszczególnych sekcji towarowych analizowane mierniki przedstawiono dla trzech lat: 2005 (pierwszy rok badanego okresu), 2009 (rok, w którym najbardziej uwidoczniły się skutki światowego kryzysu) oraz 2016 (ostatni analizowany rok).

Tabela 3. Pozycja konkurencyjna Litwy w wymianie towarowej z krajami spoza UE mierzona indeksem relatywnej komparatywnej przewagi RCA

Główne kategorie	Wskaźnik RCA			Zmiana		
	2005	2009	2016	2009–2005	2016–2009	2016–2005
SITC 0–1	0,8	1,4	0,7	0,6	-0,7	-0,1
SITC 2–4	-0,1	-0,7	-0,5	-0,6	0,2	-0,4
SITC 3	-0,7	-1,3	-1,0	-0,6	0,3	-0,3
SITC 5	0,5	0,6	0,2	0,1	-0,4	-0,3
SITC 7	0,7	1,1	0,9	0,4	-0,2	0,2
SITC 6–8	0,4	0,9	0,5	0,5	-0,4	0,1
SITC 9	-2,7	0,9	2,7	3,6	1,8	5,4

Źródło: Obliczenia własne.

Analizując pozycję poszczególnych sekcji towarowych w oparciu o indeks RCA, można zauważyć, że w 2005 r. wśród sekcji o dodatnim poziomie indeksu znalazły się cztery grupy towarowe: SITC 0–1 (żywność i napoje), SITC 7 (maszyny, urządzenia i sprzęt transportowy), SITC 5 (chemikalia i produkty pokrewne) i SITC 6–8 (towary przemysłowe), uszeregowane według wysokości wskaźnika RCA. Ujemna wartość RCA dla sekcji SITC 9, SITC 3 oraz SITC 2–4 wskazuje na brak przewag komparatywnych względem krajów trzecich. Dodać także należy, że już w 2009 r. do grona sekcji, w których Litwa posiada przewagi konkurencyjne, dołączyła także sekcja SITC 9 (towary gdzie indziej nie wymienione). Przegląd wyników dla 2016 r. upoważnia do wniosku, iż tylko w dwóch sekcjach SITC 2–4 (surowce niejadalne) oraz SITC 3 (paliwa mineralne) Litwa nie posiada przewag konkurencyjnych w wymianie towarowej z krajami trzecimi.

Wynik ten nie jest zaskoczeniem, Litwa posiada bowiem ograniczone zasoby własnych surowców, a towary litewskie są relatywnie konkurencyjne na rynkach krajów trzecich. Biorąc pod uwagę, iż wysokość wskaźnika RCA określa intensywność przewagi komparatywnej, dokonujące się w okresie 2005–2016 zmiany generalnie nie są zbyt pomyślne. Tylko dla trzech sekcji wartość wskaźnika RCA wzrosła: towarów przemysłowych, maszyn i urządzeń oraz towarów gdzie indziej niesklasyfikowanych. Można zatem mówić o umocnieniu się pozycji konkurencyjnej tych towarów na rynkach krajów trzecich.

We wszystkich badanych latach wartość drugiego z analizowanych mierników – wskaźnika pokrycia importu eksportem TC – przekraczała 1 dla pięciu grup towarowych (tab. 4). W 2005 r. w handlu Litwy z krajami trzecimi przewagę eksportu notowano w czterech grupach towarowych: SITC 0–1 (żywność i napoje), SITC 5 (chemikalia), SITC 7 (maszyny i urządzenia), SITC 6–8 (wyroby przemysłowe). Poczynając jednak od 2009 r., nadwyżkę eksportu notuje się także w grupie towarowej SITC 9. W ciągu następnych siedmiu lat konkurencyjność tych grup towarowych udało się utrzymać.

Tymczasem ujemne saldo wymiany w całym badanym okresie utrzymuje się w handlu surowcami niejadalnymi i paliwami mineralnymi. Generalnie wartość wskaźników TC w okresie 2005–2016 wzrosła dla wszystkich grup towarowych, nawet dla SITC 2–4 oraz SITC 3, szczególnie w latach 2009–2016.

Ostatni z analizowanych wskaźników – wskaźnik handlu wewnątrzgałęziowego IIT – pozwala ocenić intensywność handlu dwukierunkowego, polegającego na jednoczesnym eksporcie i imporcie tych samych grup towarowych. Oszacowane wartości wskaźnika IIT zawiera tabela 5.

W wymianie handlowej Litwy z krajami trzecimi udział handlu wewnątrzgałęziowego jest stosunkowo niski. Relatywnie wyższa wartość wskaźnika IIT (0,9–0,7) w 2016 r. występowała w trzech grupach towarowych: SITC 2–4 (surowce niejadalne), SITC 5 (chemikalia) oraz SITC 6–8 (towary przemysłowe), co moż-

na uznać za zjawisko pozytywne. Tym niemniej zmiana wartości wskaźnika IIT w badanym okresie była dodatnia tylko dla surowców niejadalnych, natomiast w przypadku chemikaliów i towarów przemysłowych jego wartość się obniżyła.

Tabela 4. Pozycja konkurencyjna Litwy w wymianie towarowej z krajami spoza UE mierzona wskaźnikiem pokrycia importu eksportem TC

Główne kategorie	Wskaźnik TC			Dynamika (w %)		
	2005	2009	2016	2009–2005	2016–2009	2016–2005
SITC 0–1	1,5	3,0	2,6	1,5	-0,4	1,1
SITC 2–4	0,6	0,4	0,8	-0,2	0,4	0,2
SITC 3	0,3	0,2	0,5	-0,1	0,3	0,2
SITC 5	1,0	1,4	1,6	0,4	0,2	0,6
SITC 7	1,4	2,5	2,9	1,1	0,4	1,5
SITC 6–8	1,0	1,9	2,0	0,9	0,1	1,0
SITC 9	0,0	1,9	18,8	1,9	16,9	18,8

Źródło: Obliczenia własne.

Tabela 5. Pozycja konkurencyjna Litwy w wymianie towarowej z krajami spoza UE mierzona wskaźnikiem handlu wewnątrzgałęziowego IIT

Główne kategorie	Wskaźnik IIT			Dynamika (w %)		
	2005	2009	2016	2009–2005	2016–2009	2016–2005
SITC 0–1	0,8	0,5	0,6	-0,3	0,1	-0,2
SITC 2–4	0,8	0,6	0,9	-0,2	0,3	0,1
SITC 3	0,5	0,3	0,6	-0,2	0,3	0,1
SITC 5	1,0	0,8	0,8	-0,2	0	-0,2
SITC 7	0,8	0,6	0,5	-0,2	-0,1	-0,3
SITC 6–8	1,0	0,7	0,7	-0,3	0,0	-0,3
SITC 9	0,1	0,7	0,1	0,6	-0,6	0,0

Źródło: Obliczenia własne.

W pozostałych grupach towarowych udział handlu dwukierunkowego jest znacznie niższy. Niemal całkowitym brakiem handlu wewnątrzgałęziowego odznacza się sekcja SITC 9 (towary gdzie indziej nie wymienione). W analizowanym okresie udział tego rodzaju handlu skurczył się w czterech sekcjach towarowych, co wskazuje na spadek konkurencyjności towarów sklasyfikowanych w tych sekcjach na rynku *extra* UE.

Na podstawie zestawienia wartości trzech wskaźników dla poszczególnych sekcji towarowych można dokonać sumarycznej oceny konkurencyjności litewskiego handlu w wymianie z krajami trzecimi.

Tabela 6. Wskaźniki RCA, TC oraz IIT w handlu Litwy z krajami trzecimi w latach 2005 i 2016

Główne kategorie	Wskaźnik RCA			Wskaźnik TC			Wskaźnik IIT		
	2005	2016	zmiana	2005	2016	zmiana	2005	2016	zmiana
SITC 0–1	0,8	0,7	▼	1,5	2,6	▲	0,8	0,6	▼
SITC 2–4	-0,1	-0,5	▼	0,6	0,8	▲	0,8	0,9	▲
SITC 3	-0,7	-1,0	▼	0,3	0,5	▲	0,5	0,6	▲
SITC 5	0,5	0,2	▼	1,0	1,6	▲	1,0	0,8	▼
SITC 7	0,7	0,9	▲	1,4	2,9	▲	0,8	0,5	▼
SITC 6–8	0,4	0,5	▲	1,0	2,0	▲	1,0	0,7	▼
SITC 9	-2,7	2,7	▲	0,0	18,8	▲	0,1	0,1	bez zmian

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych z tabel 3–5.

Z kształtowania się wartości wskaźników RCA i TC można wyciągnąć podobne wnioski co do pozycji konkurencyjnej poszczególnych grup towarowych. W eksporcie żywności, napojów i wyrobów tytoniowych (SITC 0–1), chemikaliów (SITC 5), maszyn i urządzeń (SITC 7), towarów przemysłowych (SITC 6–8) oraz pozostałych towarów (SITC 9) Litwa posiada przewagi komparatywne i nadwyżkę handlową, co pozwala mówić o silnej pozycji konkurencyjnej tych grup towarowych na rynku krajów trzecich. Są to przeważnie produkty przetworzone, których udział w eksporcie *extra* UE w ostatnim okresie wzrastał. Tymczasem w dwóch sekcjach towarowych – surowców niejadalnych (SITC 2–4) i paliw mineralnych (SITC 3) – uwidacznia się brak przewag komparatywnych i ujemne saldo handlowe. Są to produkty nieprzetworzone, których znaczenie w imporcie z krajów pozaunijnych w ostatnich latach systematycznie malało.

Natomiast obserwacja wskaźnika IIT nasuwa wniosek o międzygałęziowym charakterze handlu Litwy z krajami trzecimi. Tylko w przypadku surowców niejadalnych, chemikaliów oraz maszyn i urządzeń ma miejsce handel dwukierunkowy.

Podsumowanie

Pomimo iż znaczenie krajów trzecich w wymianie handlowej Litwy jest znacznie mniejsze niż krajów unijnych, handel z tymi krajami stanowi ważną część handlu zagranicznego Litwy. W badanym okresie odnotowano wzrost wartości zarówno eksportu, jak i importu, chociaż wzrost eksportu był istotniejszy (2,7 raza wobec 1,4). Średni udział krajów trzecich w eksporcie Litwy w analizowanym okresie kształtował się na poziomie 39% i wzrósł w latach 2005–2016 o 4,7 p.p.

Tymczasem średni udział importu z krajów trzecich w ciągu 11 lat zmalał o 11,7 p.p. Powyższe obserwacje potwierdzają oczekiwane efekty integracji Litwy do Unii Europejskiej, a mianowicie efekty kreacji i przesunięcia strumieni handlowych.

Do najważniejszych grup towarowych w litewskim handlu zagranicznym z krajami pozaunijnymi w eksporcie zaliczają się trzy grupy towarowe: maszyny, urządzenia i sprzęt transportowy (SITC 7), żywność, napoje i wyroby tytoniowe (SITC 0–1) oraz towary gdzie indziej niesklasyfikowane (SITC 9). Największe natomiast znaczenie w imporcie mają dwie grupy towarowe: paliwa mineralne (SITC 3) oraz surowce niejadalne (SITC 2–4). Ponad 93% paliw mineralnych importuje się na Litwę z krajów trzecich, przeważnie z Rosji. Odnotować jednak należy tendencję spadku udziału tej grupy towarowej w imporcie *extra* UE i wzrostu jej znaczenia w imporcie *intra* UE.

Na podstawie zestawienia wartości trzech wskaźników (RCA, TC i IIT), oceniających pozycję konkurencyjną Litwy w wymianie towarowej z krajami trzecimi, można mówić o silnej pozycji konkurencyjnej pięciu grup towarowych na rynku krajów trzecich. Dotyczy to przede wszystkim żywności, napojów i wyrobów tytoniowych (SITC 0–1), chemikaliów (SITC 5), maszyn i urządzeń (SITC 7), towarów przemysłowych (SITC 6–8) oraz pozostałych towarów (SITC 9). W obrębie tych grup towarowych Litwa notuje przewagi komparatywne i nadwyżkę handlową. Tymczasem brak przewag komparatywnych i ujemne saldo handlowe wskazują na słabą pozycję konkurencyjną pozostałych grup towarowych zaliczanych do produktów nierzetworzonych – surowców niejadalnych (SITC 2–4) i paliw mineralnych (SITC 3).

O specjalizacji wewnątrzgałęziowej można mówić tylko w odniesieniu do trzech grup towarowych: surowców niejadalnych, chemikaliów oraz maszyn i urządzeń. W pozostałych grupach towarowych intensywność wymiany wewnątrzgałęziowej jest relatywnie niska.

Bibliografia

- Balassa B., 1965, *Trade Liberalization and Revealed Comparative Advantage*, Manchester School of Economic and Social Studies, vol. 32.
- Barcz J., Kawecka-Wyrzykowska E., Michałowska-Gorywoda K., 2016, *Integracja europejska w okresie przemian. Aspekty ekonomiczne*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Bożyk P., Misala J., Puławski M., 2002, *Międzynarodowe stosunki ekonomiczne*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- DSL, 2017, *Prekiř eksportas, importas, balansas*, <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?theme=all#/> [dostęp: 15.12.2017].
- Eurostat, 2018, *Exports of goods and services in % of GDP*, <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&pcode=tet00003&language=en> [dostęp: 10.02.2018].

- Gorynia M., Łażniewska A., 2008, *Kompendium wiedzy o konkurencyjności*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- International trade of EU, the euro area and the Member States by SITC product group*, DSL, <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?theme=all#/> [dostęp: 07.11.2017].
- Jagiello E.M., 2014, *Polska szkoła makrokonkurencyjności*, Wydawnictwo CM, Warszawa.
- Misala J., 2011, *Międzynarodowa konkurencyjność gospodarki narodowej*, Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa.
- Molendowski E., Polan W., 2015, *Handel wewnątrzgałęziowy – miernikiem międzynarodowej pozycji konkurencyjnej gospodarek*, *Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania Uniwersytetu Szczecińskiego*, nr 41.
- Mucha-Leszko B., 2012, *Korzyści międzynarodowej integracji gospodarczej a osiągnięcia i problemy Unii Europejskiej*, [w:] *Przyszłość integracji europejskiej – konkurencyjność i rynki*, red. W. Bieńkowski, S.I. Bukowski, G. Olszewska, Wydawnictwo CeDeWu, Warszawa.
- Nehring A., 2007, *Rozwój i konkurencyjność małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, Kraków.

A. Grynia (✉) grynia@uwb.edu.pl

Wydział Ekonomiczno-Informatyczny w Wilnie, Uniwersytet w Białymstoku,
Tyzenhausų g. 10-19, Vilnius, LT-02107, Litwa